

СКУРІХІН СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальної теоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПОНЯТТЯ СТАТУСНОЇ ТА КОМПЕТЕНТНОЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Всі численні зв'язки між правом і особистістю в юриспруденції характеризуються через поняття правового статусу, в якому відображені всі основні сторони юридичного буття індивіда. Правовий статус є збиральною, акумулюючою категорією, яка розкриває юридичний аспект соціального буття особистості, її взаємовідносини з державою і суспільством. За допомогою цієї категорії встановлюються стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальну життєдіяльність соціуму.

Незважаючи на значний інтерес до правового статусу, серед вчених донині не вироблено єдиного розуміння даної категорії. В якості структурних компонентів правового статусу особи можуть визнаватися: громадянство, правоздатність, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, юридична відповідальність, законні інтереси, система гарантій і т. д. Водночас існує і більш вузьке розуміння правового статусу. Наприклад, О. А. Лукашева характеризує правовий статус як систему прав і обов'язків, що законодавчо закріплюється державою в конституціях та інших нормативно-правових актах [1, с. 91]. На її погляд, додаткові елементи слід вважати або передумовами правового статусу (наприклад, громадянство, правоздатність), або елементами, вторинними відносно основних (так, юридична відповідальність вторинна по відношенню до обов'язків, без обов'язків немає відповідальності), або категоріями, що далеко виходять за межі правового статусу (система гарантій). Законні інтереси, на її думку, зазвичай передують правам і обов'язкам. Це категорія позаправова або «доправова», яка закріплюється не тільки в конкретних правових розпорядженнях, але й в загальних принципах права. О. А. Лукашева вважає доцільним передстатусні і постстатусні елементи включати в поняття «правове становище особистості» [1, с. 92–93].

Сьогодні існує безліч прихильників як вузького, так і широкого розуміння правового статусу. Однак переважна більшість вчених сходяться в тому, що серцевину, основу правового статусу особи складають її права та обов'язки.

За змістом правовий статус поділяють на загальний (конституційний), спеціальний (родовий), галузевий та індивідуальний [2, с. 59–61].

Спеціальний (родовий) статус відображає особливості становища певних категорій громадян (студентів, пенсіонерів, учасників війни, військовослужбовців тощо). Правовий статус даних суб'єктів безпосередньо пов'язаний з їх правовою культурою. Нормативно закріплені права й обов'язки таких осіб сприяють формуванню окремих специфіч-

них корпоративних організацій в суспільстві, відображають специфіку їх правової культури. Виходячи з цього, правову культуру таких осіб можна визначити не просто як правову субкультуру стійкої соціальної групи, а як статусну правову культуру. Даний різновид правової культури буде характеризуватися особливостями правового статусу її носіїв. Вона формується у свідомості людини під час придбання соціального (правового, професійного...) досвіду, сприяє його адаптації в соціальній групі, виконанню соціально значущих ролей. Тобто, статусну правову культуру слід розглядати як правову культуру певної соціальної групи, яка виявляється не тільки в наявності специфічних прав та обов'язків у її носіїв, але і в рівні розуміння щодо володіння даними статусними характеристиками.

Статусна правова культура з одного боку підкреслює належність суб'єктів до певної соціальної групи, а з іншого – розкриває їх правокультурні особливості, усвідомлення членами групи своїх статусних прав і обов'язків. До особливостей статусної правової культури слід віднести наявність відповідних знань про правові явища, пов'язані з реалізацією статусних прав і обов'язків. Від неї залежить службова дисципліна в організації, правомірність поведінки працівників на тій ділянці роботи, де здійснюється їх діяльність.

Виділяючи статусну правову культуру суб'єктів права, слід зазначити, що в її основі лежать єдині й специфічні цілі, завдання та функції інституту, який вони представляють, загальне нормативне регулювання їх прав і обов'язків.

Одним із різновидів статусної правової культури є «професійна» правова культура. У зміст поняття «професійна правова культура» в більшості випадків вкладають один і той же сенс – це правова культура юристів. Однак на думку О. Ф. Скакун, професійну правову культуру слід поділяти на два різновиди – неюристів та юристів [2, с. 110]. Правова культура професійної групи неюристів буде притаманна тій спільності людей, що професійно займається неюридичною діяльністю, яка вимагає крім фахової освіти і практичної підготовки ще й певних правових знань.

Насправді, правовій культурі окремих професійних груп, також як і членам цих груп, може бути властива більш висока ступінь знання і розуміння правових явищ у відповідних галузях професійної діяльності. Наприклад, лікарі-хірурги мають не менші знання в галузі судової медицини, ніж юристи, працівники профспілкових організацій, відповідно – в галузі трудового права та права соціального забезпечення тощо. Особливості правової культури чітко простежуються у сферах, де службовці здійснюють правозастосовну діяльність (державні службовці, представники органів місцевого самоврядування, керівники підприємств тощо).

Статусна правова культура таких суб'єктів об'єктивно повинна відрізнятися більш глибоким рівнем знання і розуміння правової дійсності щодо буденної правової культури. Знань про право за принципом «всього потроху» повинно вистачати для належної реалізації прав і обов'язків у повсякденних відносинах, але для здійснення специфічних

функцій їх недостатньо. Знання таких осіб про право мають бути деталізовані та конкретні. Однак якщо професійну правову культуру юриста відрізняє більш чи менш струнка система знань і уявлень про всі галузі права, то статусна правова культура таких осіб, формуючись безпосередньо в практиці реалізації права, обмежена знанням законодавства в межах своєї компетенції.

Взагалі під компетенцією (лат. *competentia* – узгодженість) розуміють коло повноважень, прав певної установи, особи. Існують різні підходи в трактуванні компетенції. Часто спорідненими поняттями є права та обов'язки, повноваження, функції та предмети ведення, юрисдикція, підсудність і підвідомчість. Поряд з компетенцією використовується категорія «компетентність». Слід зазначити, що це споріднені, але не ідентичні поняття. Поняття «компетентний» (лат. *competens* – належний, здібний) може визначатись як: той, хто володіє ґрунтовними знаннями в якій-небудь галузі; вагомий, авторитетний; той, що має певні повноваження [3, с. 342].

Компетентність є категорією, похідною від компетенції. Фактично, коли йдеться про компетентність, мають на увазі суб'єкта, наділеного компетенцією, або орган управління, який має права для вирішення певного питання. Крім того, компетентність характеризує суб'єкт з точки зору його знань і вмінь, які дають можливість здійснювати управління, насамперед, з огляду на наявність у нього відповідних знань і досвіду, з більшою чи меншою ефективністю. Якщо компетенцію позначити як певну норму, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якогось завдання, то компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми [4, с. 24].

Категорія «компетентна правова культура» сьогодні розглядається у двох значеннях. При широкому підході вона являє собою діалектичний синтез понять «культура» і «професія». М. Ф. Целуйко під компетентною правовою культурою розуміє складне, багатопланове утворення, яке характеризується ступенем і характером правового розвитку суб'єкта, засноване на певному рівні правосвідомості та є результатом і способом компетентної діяльності щодо створення і реалізації правових цінностей. Він відносить до даної правової культури як представників неюридичних професій, так і юристів, розглядаючи компетентну правову культуру при здійсненні в Україні законодавчої влади, виконавчої влади, судової влади [5, с. 8–11].

На нашу думку, більш доцільно проводити розмежування між компетентною правовою культурою представників неюридичних професій і професійною культурою юристів. При такому розумінні компетентна правова культура є особливим видом статусної правової культури, властивої суб'єктам неюридичних професій, і являє собою стан їх правового розвитку, виражений в певному рівні правової свідомості й професійної діяльності, пов'язаної з реалізацією та застосуванням норм права в межах компетенції цих суб'єктів.

Список використаної літератури:

1. Лукашева Е. А. Правовой статус человека и гражданина / Е. А. Лукашева // Права человека : учебник для вузов / [Т. А. Васильева, В. А. Карташкин, Н. С. Колесова и др.] ; отв. ред. Е. А. Лукашева. – М. : Норма, 2004. – С. 91–105.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 520 с.
3. Булыко М. Г. Современный словарь иностранных слов / М. Г. Булыко. – М. : Мартин, 2004. – 848 с.
4. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23–30.
5. Целуйко М. Ф. Компетентна правова культура в механізмі формування та реалізації українського права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 : «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Михайло Федорович Целуйко. – Одеса, 2012. – 19 с.

Ключові слова: правовий статус, статусна правова культура, компетенція, компетентність, компетентна правова культура.

Ключевые слова: правовой статус, статусная правовая культура, компетенция, компетентность, компетентная правовая культура.

Key words: legal status, status legal culture, competence, competency, competent legal culture.

ЧУВАКОВА ГАННА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОЯВИ АНОМАЛІЙ У ГАЛУЗЕВІЙ СФЕРІ ПРАВА

Інституційними елементами системи права є галузь права, яка покликана об'єктивувати певну якість права з його кількісними ознаками та правовий інститут, котрий складається з правових норм, що у своїй сукупності й визначають право як нормативне утворення [1, с. 10-21].

Різні сфери, належних нормативному впливу відносин, далеко не однакові за обсягом та складом. Саме це обумовлює специфіку зародження, розгортання та розв'язання безлічі різноманітних протиріч, суперечок, дефектів, неузгодженостей та інших аномальних явищ, які, внаслідок як суб'єктивних так і об'єктивних причин, властиві різним галузям права України.

У сучасний період українське законодавство характеризується високими темпами свого розвитку. У країні прийнята і діє велика кількість нормативно-правових актів, багато з яких суперечать один одному, мають внутрішні невідповідності й неузгодженості. У зв'язку з цим дедалі більш важливого значення набуває проблема вирішення таких аномальних проявів як правових колізій.